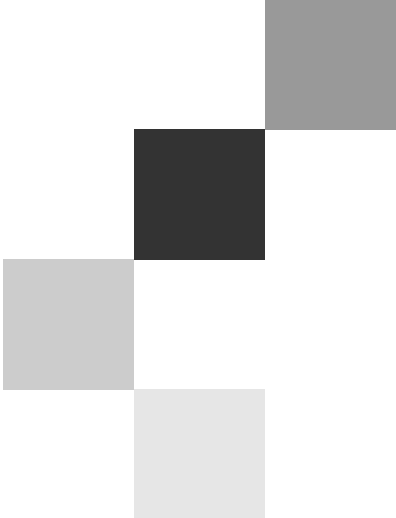

POLITIKA A MÉDIA

*V KONZUMNÍ
SPOLEČNOSTI*

Vlastimil Růžička

*Děkuji Centru pro sociální a ekonomické strategie (CESES)
Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy za dočasné zázemí
a příležitost nahlédnout do relativně nového vědního oboru
s názvem Veřejná politika.*

POLITIKA A MÉDIA

*V KONZUMNÍ
SPOLEČNOSTI*

Vlastimil Růžička

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Vydání odborné knihy schválila vědecká redakce nakladatelství Grada Publishing, a.s.

Vlastimil Růžička

POLITIKA A MÉDIA V KONZUMNÍ SPOLEČNOSTI

Vydala Grada Publishing, a.s.

U Průhonu 22, 170 00 Praha 7

tel.: +420 234 264 401, fax: +420 234 264 400

www.grada.cz

jako svou 4530. publikaci

Recenzovali:

prof. PhDr. Martin Potůček, CSc. MSc., Centrum pro sociální a ekonomické strategie
Fakulty sociálních věd Karlovy univerzity (veřejná politika)

PhDr. Ing. Jiří Olšovský, Ph.D., Filosofický ústav Akademie věd ČR (médiá a filozofie)

Odpovědná redaktorka Mgr. Šárka Kociánová

Sazba a zlom Vojtěch Kočí

Návrh a zpracování obálky Vojtěch Kočí

Počet stran

Vydání 1., 2011

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a. s.

Husova ulice 1881, Havlíčkův Brod

© Grada Publishing, a.s., 2011

Cover Photo © fotobanka Allphoto

ISBN 978-80-247-3667-9 (tištěná verze)

ISBN 978-80-247-7055-0 (elektronická verze ve formátu PDF)

Obsah

Předmluva	7
1. Veřejná politika a média – úvod do problematiky	11
1.1 Veřejná politika jako perspektivní obor	11
1.2 Média a jejich úloha ve veřejné politice	12
1.3 Některé metody, výzkumy a pracovní hypotézy	13
1.4 Normativní přístup a potřeba ontologie v sociálních vědách	20
2. Vymezení hlavních problémů a otázek v tvorbě české veřejné politiky	27
2.1 Veřejná politika a její metody zkoumání	27
2.2 Problém malého národa při tvorbě veřejné politiky	35
2.3 Politická kultura a veřejná politika	39
2.4 Vládnutí a role státu ve veřejné politice	46
2.5 Politický systém určující systém vládnutí	49
2.5.1 Reformovaný socialismus je stále živý	54
2.5.2 Liberál nemusí být konzervativec a naopak	61
2.6 Autorita „světských“ vládců ve veřejné politice	75
2.7 Veřejný a privátní ve veřejné politice	81
3. Vymezení hlavních problémů a otázek u médií v procesu tvorby veřejné politiky	89
3.1 Média, veřejnost a objektivita	89
3.2 Média jakožto sporní aktéři ve veřejné politice	97
3.3 Politická komunikace a sledovanost médií	101

3.4	E-stát, e-politika, e-medium, think tanky	113
3.5	Orwellismus jako varování	121
3.6	Filozofie médií versus globální komunikační sítě	124
4.	Strategické výzvy pro nové tisíciletí	135
4.1	Vize občanské společnosti	135
4.2	Boj o veřejný prostor v konzumní společnosti	141
4.3	Etika globální odpovědnosti	146
4.4	Konec věku nejistoty, možnosti renesance veřejné sféry	152
5.	Závěr	155
Hlavní postavy knihy		
(některé mezníky v historii politické vědy)		157
	Aristoteles ze Stageiry (384–322 př. n. l.)	157
	Alexis-Charles-Henri Clérel de Tocqueville (1805–1859)	159
	Raymond-Claude-Ferdinand Aron (1905–1983)	160
	Hannah Arendtová (1906–1975)	161
	Eric Voegelin (1901–1985)	163
	Abstract	165
	Key words	166
	O autorovi	167
	Literatura	169
	Rejstřík	177

Předmluva

„Čím více usilujeme o nestrannost, tím více bychom měli zdůrazňovat, z jakého stanoviska, z jaké pozice se vyjadřujeme a nahlížíme na svět. Pokud lze definovat mou pozici podle toho, koho volím, jsem pravicový intelektuál, byť poněkud zvláštního ražení – jinými slovy nedisciplinovaný, zřídka kdy zajedno s tím, koho jsem volil. Stejně svobodně kritizuji toho, koho jsem volil, jako bych to dělal, kdyby byl zvolen ten druhý...“

Raymond Aron

„Politická věda trpí potížemi, jež mají svůj původ v samotné podstatě politické vědy jakožto nauky o člověku v jeho historické existenci. Člověk totiž nikdy nečeká, až mu jeho život vysvětlí věda, a pokud se teoretik přiblíží ke společenské skutečnosti, nalezne svou oblast zájmu už předem obsazenou něčím, co by se dalo nazvat společenskou sebeinterpretací. Lidská společnost není jen faktem či událostí ve vnějším světě, a není ji tudíž možné studovat jako nějaký přírodní jev. Přestože také vnějškovost je jednou z důležitých stránek lidské společnosti, jako celek je tato společnost malým světem, kosmionem, který je zevnitř osvětlen významem nepřetržitě vytvořeným a neseným lidskými bytostmi, pro něž představuje způsob a podmínku jejich sebeuskutečnění...“

Eric Voegelin

Mottem knihy budíž myšlenky autorů, velkých inspirátorů, kteří spojují společenský řád s řádem duše člověka. Francouzský novinář, sociolog a filozof Raymond Aron by zřejmě chápal svoji roli v tomto procesu jako zaujatý pozorovatel¹, který je velmi citlivý na jakýkoli projev mediální (či jiné) nesvobody. Otcem sociologie je mu Alexis de Tocqueville, který staví do centra společenské analýzy demokracii, přestože (nebo právě proto) pochopil její značnou rozporuplnost. Hovoří o neodvratné tyranii průměrnosti, jež limituje jedinečnost a kulturu; předpovídá velký pokles úrovně vzdělání, schopnosti a potřeby vzdělávat se; ohlašuje příchod zaopatřovacího státu s absurdním byrokratickým plánováním; odhaluje nebezpečí rozvoje masových médií na úkor přirozené autenticity a sociální citlivosti jednotlivce. Vystihl snad všechny podstatné hodnoty západní civilizace, především náboženské víry, bez níž není podle jeho slov autority a nakonec ani politické či osobní svobody. Označením de Tocquevilla za otce sociologie odmítá Raymond Aron Comtův pozitivismus (Auguste Comte bývá často označován za zakladatele sociologie), a pro mnohé pravověrné sociology a politology proto někdy bývá poněkud tvrdým oříškem.

Odpůrcem pozitivismu je také německo-americký konzervativní politický filozof Eric Voegelin. V jeho interpretaci ztratila politika vědomí principů; politické vědy jsou zahlceny hromaděním irelevantního poznávání v podobě dalších a dalších výzkumů, které rostou úměrně s vývojem softwarového inženýrství a slouží pouze spekulativním účelům zadavatelů. S tím také spojuje úpadek sociálních věd i praktické politiky a hovoří o tom, že politické vědy potlačují morální aspekty politiky. Velmi rozšířený předpoklad, že metody matematizujících věd o okolním světě se vyznačují mimořádnými výsledky, že i jiné vědy by docílily podobných úspěchů, kdyby následovaly jejich pří-

¹ Definici použili v rozhovoru s Aronem novináři Jean-Louis Missika a Dominique Wolton. Čerpali kromě jiného z přednášek, které pronesl na ENA (Ecole nationale d'administration), a ze statí, jež se později staly základem jeho knih. Po francouzském vydání autobiografie *Zaujatý pozorovatel* (1981) a po Aronově smrti (1983) vychází také kniha *Paměti – 50 let přemýšlení o politice* (Aron, R.: Mémoires. 50 ans de réflexion politique. Paris: Julliard, 1983), kde se vyskytují výrazy zaujatý nebo angažovaný pozorovatel.

kladu, a že výzkum má jen tehdy vědecký charakter, pokud používá metod přírodních věd, se jeví Voegelinovi jako naprosto absurdní. Empiricko-analytický přístup ovšem neoznačuje za principiálně chybný a poukazuje na jeho základy u Platona a Aristotela, zejména v jejich klasifikaci politických zřízení. Polemizuje však s takzvanou bezhodnotovou vědou² Maxe Webera, která je jakýmsi nepsaným kánonem v současných sociálních vědách.

V této poněkud rebelující linii se dvěma nepříteliš protežovanými učenici v českém sociologickém a politologickém světě se pokusím blíže mapovat, analyzovat a popisovat provázanost mediální komunikace s českou veřejnou politikou v procesu demokratizace a modernizace společnosti a budeme se ptát, proč nejsou některá osvědčená témata, běžná pro vyspělý demokratický svět, součástí české politické agendy. Kniha vychází z mých redakčních poznámek a rozhovorů a ze studie prezentované v roce 2010 v Centru pro sociální a ekonomické strategie Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy (CESES). Veřejná politika a média se pojí v tomto případě s normativně-ontologickými principy, jež jsou pojímány jako součást praktické filozofie. V koncepci nových synergií se dostávám k různě definovaným pojmům veřejný zájem, občanská společnost, percepce demokratického a právního státu, k úskalím teorie modernizace v posttotalitních zemích a k proměnám jazyka v globalizovaném světě takzvaných nových médií. Hledám možnosti uplatnění normativních modelů veřejné politiky a globální etiky v kontextu s postoji českých výzkumníků a novinářů, kteří podle mého soudu dostatečně nezdůrazňují, z jakého stanoviska, z jaké pozice se vyjadřují a nahlíží na svět. Snahou je zbořit mýty o takzvané nezávislosti, posilovat osobní odpovědnost a vytvářet otevřený

■■■■■■■■■■

² První otázkou, kterou si Eric Voegelin klade, je, proč vlastně společenské vědy učit. Máme různě naladěným studentům vysvětlovat, k jakým praktickým důsledkům různé politické předpoklady vedou? Zcela jistě. Ostatně ani Max Weber nedostal svému tvrzení, že se nemá posuzovat správnost či nesprávnost politických předpokladů (např. *Sociologie náboženství* či *Protestantská etika a duch kapitalismu*). Hodnotové soudy se vrátily do vědy v podobě legitimizujících názorů, které vytvářejí jednotky společenského řádu (Voegelin 2000: 24).

prostor pro svobodný mediální diskurz v restaurovaném veřejném prostoru nového tisíciletí, který funguje a má šanci přežít pouze v souladu s Aristotelovým *summum bonum*, tedy hodnotami, jež nás přesahují.

1.1 Veřejná politika jako perspektivní obor

Relativně nový vědní obor s názvem veřejná politika³ si klade ušlechtilé cíle. Chce obsáhnout společnost jako celek a vědět o ní prakticky vše, co lze, a hodlá k tomu využít všech metod zkoumání, které jsou v současných podmínkách univerzit, akademických pracovišť a výzkumných ústavů dostupné. Své výsledky míní srozumitelně prezentovat veřejnosti a státní správě. Podle předložených definic aplikuje výkladové rámce sociologie, ekonomie, politických věd, práva, teorie řízení a dalších oborů a směřuje k analýzám a prognózám procesů formování a uplatňování veřejných zájmů; věnuje se přitom institucionálnímu zprostředkování těchto procesů veřejným, občanským a do jisté míry i soukromým sektorem v poloze, která je využitelná pro běžnou politickou praxi. Naproti tomu neanalyzuje obecné politické podmínky vzniku, existence a přežití takových sociálních útvarů; zajímá se spíše o sociálněpolitický proces vedoucí k uspokojování konkrétních, diferencovaných potřeb příslušníků těchto společenství,

11

jejichž uspokojení nemůže být plně zprostředkováno soukromým sektorem. Z klasických proudů v politických vědách má k veřejné politice nejbližše analýza politiky – *policy analysis* (Potůček et al., 2005: 13–14; srov. Fiala a Schubert, 2000: 13).

Doplňme, že k tomuto dynamickému multidisciplinárnímu oboru patří také otázky politické etiky a zaměření na ekologické problémy země, které spolu s oživením filozofického přístupu v kladení otázek nabývají na významu a zahrnují se do veřejných diskusí. Centrálním prvkem veřejné politiky je tedy obsah (*what*), determinanty, důvody, příčiny (*why*) a účinky, výsledky a souvislosti politiky státu (*what difference it makes*) (Potůček et al., 2005: 13–14; srov. Fiala a Schubert, 2000: 13). Definice se postupně rozšiřuje o další politické aktéry ve společnosti a o politické poradenství (Veselý, Nekola, 2007: 19). S výsledky výzkumů v oblasti veřejné politiky by kromě státní správy měli pracovat také novináři, sociální vědci a filozofové. Nakolik využívají takovýchto služeb v prostředí českého trhu s informacemi a na jaké úrovni s nimi pracují, prozatím ponecháme stranou.

1.2 Média a jejich úloha ve veřejné politice

Stejně jako veřejná politika je také informace mnohovýznamovým pojmem. Četné definice by vydaly na dlouhý seznam od zaručených pojmů až po nejrůznější mystifikace. Obecným faktem zůstává, že informace jsou tvořeny kromě jiného i komunikačními prostředky (médii), které hrají ve veřejné politice velmi důležitou roli. Informační technologie jednadvacátého století zásadně mění způsoby sociální interakce a mění také původní roli a význam médií. Stále častěji se hovoří o mediataci společnosti, kde hrají masová média (tisk, rozhlas a televize a jejich ekvivalenty na internetu) a síťová média (ostatní média v prostředí internetu) dokonce určující roli – a to nejen v politické komunikaci. Vše bývá provázáno neustálým procesem stále důmyslnějšího ovlivňování a přizpůsobování se politickým aktérům i ekonomicky silným mocenským centrálám. Propojování společenských komunikačních procesů médii nabývá všude na

světě nebývalých rozměrů a vybírá si svoji daň, často až v podobě orwellovské. Moc je podmíněna vlastnictvím informací a znalostmi cílených komunikačních praktik. Chápeme-li potom veřejnou politiku jako souhrn vládnutí, která přímo nebo zprostředkovaně ovlivňují život občanů státu (B. Guy Peters)⁴, a připisujeme-li médiím roli aktéra a zprostředkovatele veřejné politiky, musíme zákonitě počítat i s vymezením problémů, které mohou nastat.

1.3 Některé metody, výzkumy a pracovní hypotézy

Současná analýza médií se pohybuje v několika rovinách a výsledky výzkumů (kvalitativních i kvantitativních) vždy přinášejí další otázky, nové definice, či naopak obhajobu starých postupů. Od počátku 20. století lze podle dostupných pramenů dokonce pozorovat určitý rozvoj empirického výzkumu mediálních účinků jakožto samostatné vědní oblasti (Jiráček, Köpplová 2003: 160). Výsledky ovšem nejsou vůbec přesvědčivé, mediální svět a jeho postprodukce se neustále rozrůstají a nebývale bobtnají a do hry vstupuje stále více faktorů, které jsou prakticky neměřitelné. Teorie agenda setting neboli teorie nastolování agendy (Maxwell McCombs a Donald Shaw, 1972) už dávno nemůže v takovémto světě obstát. Nizozemský teoretik médií Denis McQuail ji pečlivě reviduje v koncepci *fáze dohodnutého vlivu médií* (1999), německá socioložka E. Noelle-Neumannová (1993) ji připomíná ve vlivné teorii veřejného mínění, v takzvané spirále mlčení (*Die Schweigespirale*), a George Gerbner (2002), rodák z Budapešti a zároveň americký profesor University of Carolina, ji kritizuje snad ve všech svých dílech (např. *The Global Media Debate*, 1993).

⁴ Jedna z mnoha definic veřejné politiky (Jenkins, W. I.: *Policy Analysis*. Oxford, Martin Robertson 1978). Další například hovoří o základním paradigmatu, které vidí ve sledování aktivit autorit zaměřených na dosažení kolektivních cílů (Colebatch, H. K.: *Policy*. Buckingham, Open University Press 1998). Podrobněji (Potůček, M. et al.: *Veřejná politika*. Praha: SLON 2005).

a odhodlaně bije na poplach ve svých *kultivačních teoriích* (to abychom jmenovali alespoň některé kritiky)⁵. Zda bylo veřejné mínění skutečně ovlivněno výběrem témat v médiích na základě dostupných výzkumných metod, prokázat prostě nelze (srov. Vladyka, 2005).

Podobné tápání lze vysledovat i v otázkách definice takzvaných nových médií⁶ a v otázkách postprodukce, kterou lze označit jako veškeré zpracování natočeného materiálu: stříh, vkládání dalších obrazových či zvukových zdrojů, titulování, hlasy mimo kameru či zvláštní efekty. „Jde o činnosti spjaté se světem služeb a recyklace, postprodukce patří do terciárního sektoru, který stojí v protikladu k průmyslu či zemědělství, náleží sektoru, kde se produkují hrubé výrobky či polotovary,“ vysvětluje ředitel Centra současné tvorby Palais de Tokyo v Paříži⁷ Nicolas Bourriaud v knize *Postprodukce: kultura jako scénář aneb Jak umění nově programuje současný*

- 5 Komplexní výčet metod výzkumu médií nabízí například kniha Tomáše Trampoty a Martyiny Vojtěchovské *Metody výzkumu médií* (Portál 2010). Obsahuje jak zásady komerčního výzkumu médií (výzkum sledovanosti, měření efektivity reklamy), tak i akademického (výzkum mediálních organizací, analýza reprezentace, interpretace textu). Ze zahraniční literatury je třeba jmenovat alespoň mediálního historika a jednoho z představitelů mohutného hnutí za reformu amerického mediálního systému Roberta W. McChesneyho. Mezi jeho tituly patří například *Bohatá média, chudá demokracie* (*Rich Media, Poor Democracy*, 1999). Ve spolupráci s Edwardem Hermanem pak publikace *Globální média* (1997) nebo do češtiny přeložené *Problémy médií* (2009); několik apokalyptických publikací *The Political Economy of Mass Media*, 2008, a další.
- 6 Problému takzvaných nových médií v perspektivě sociálních věd se věnuje například časopis *Sociální studia* 2009/2. Uvádí, že řada současných teoretiků nových médií spatřuje východisko z konceptuálních problémů v opuštění primárně technologického pohledu na rozdíly mezi jednotlivými generacemi informačních a komunikačních médií a v posunu k důrazu na způsoby, sociální kontexty a důsledky jejich užívání (Štětka, Šmahel, 2009: 7–8).
- 7 Na internetových stránkách www.palaisdetokyo.com je možné sledovat texty, které spojují současný svět médií se světem umění, a připojit se k polemice na téma autorského práva v digitálním světě a ve světě postprodukce. „Přisvojování je vskutku prvním stadiem postprodukce: Nejde už o výrobu předmětu, ale o to, vybrat z již existujících věcí jednu a použít ji nebo přetvořit. Od dob Marcela Duchampa jsme jen autory definic, které nahrazují původní definici předmětu, jejíž si zvolíme.“ (Bourriaud 2004: 15).

svět (Česky 2004) a dále hovoří o obrazu dneška, o nové kultuře „žití a užití“, o veřejném prostoru, o komunismu forem (2004: 12).

Je patrné, že nová média se na jedné straně pevně usídlila ve veřejném i akademickém diskurzu, ale prozatím neexistuje obecně přijímaná definice, respektive jednoznačné konceptuální vymezení uvedeného termínu (srov. Štětko, Šmahel, 2009: 7–8). Situace bude v tomto směru nejspíše stále složitější, protože nová média ukrájí větší a větší prostor pro svůj speciální systém nové „komunikace“ schopné nekontrolovatelné reprodukce, která se může dále šířit a mutovat jako virus. Nové technologie nabízejí komunikaci přes libovolné prostorové a časové vzdálenosti, máme možnost uchovávat a hromadit informace v rozsahu mnohanásobně vyšším, než je paměťová kapacita jednotlivce, a plně toho využíváme, zatímco schopnosti mozku, citová investice a přirozené lidské instinkty slábnou. Nahrazují je nejrůznější systémy postprodukce, které pronikají do světa médií, do umění i do zábavního průmyslu a rozehrávají s námi hru na skutečný a virtuální svět. Jsme svědky ztráty hodnoty informace, legitimního plagiátorství, jsme vystaveni redundanci vjemů, dobrovolně se podílíme na ekonomické a politické distribuci moci ve společnosti a akceptujeme snad všechny slabiny nevyzrálých moderních demokracií. A zřejmě nemáme na výběr.

Sociolog Libor Prudký se skupinou výzkumníků z Centra pro sociální a ekonomické strategie (CESES) Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy se pokusil vnímat média trochu jiným pohledem. Shromáždil, uspořádal, zpracoval a v základních otázkách interpretoval empirické výzkumy hodnot v české společnosti, přičemž rezignoval na obecné, spasitelské či jiné ideologie a nabídl poznatky, které mohou být dále využitelné pro relevantní instituce. Jedná se o inventuru českých hodnot od sedmdesátých let minulého století až do současnosti, nabízející rovněž východiska nezbytná pro takové sociální uspořádání, které vede k obecně sdíleným hodnotám a většinově přijatelným normám chování, jež posilují přirozenou soudržnost a překonávají dopady sociální diferenciacce (Prudký a kol., 2009: 5). Nechybějí zde zcela přirozeně ani metody používané při analýze médií a jejich vlivu. Výzkumníci CESES vycházeli ze základních sociologických premis (dle Stokes, 2003), jež shrnuli v níže uvedené tabulce:

Metody používané při analýze médií a jejich vlivu (kvalitativní postup)

Analýzy textu		Studium mediálních organizací		Studium publika (příjemců)	
Objekt analýzy	Metoda	Objekt analýzy	Metoda	Objekt analýzy	Metoda
Výskyt určitého jevu v textech	Obsahová analýza	Historie specifické instituce, historie mediálních technologií, předcházející politické diskuse, historie legislativy	Výzkum archivů	Chování lidí v jejich prostředí	Pozorování
Význam textu nebo skupiny textů	Sémiotika	Historie vysílání, sociální dopad médií	Sociální historie	Reakce příjemců na otázky	Dotazníkové šetření
Struktura příběhu	Narativní výzkum	Názory a přístupy pracovníků v médiích	Rozhovory	Vylíčení příjemců jejich chování	Rozhovor
Skupina textů stejného druhu nebo žánru	Žánrová studie	Pracovní postupy, společnosti a organizací chování pracovníků odvětví	Zúčastněné pozorování	Přístupy, názory a chování skupin	Focus group
Skupina textů od stejného autora	Autorská studie			Vzpomínky na předchozí chování a přístupy	Ústní tradice (oral history)
Skupina textů zabývajících se stejným umělcem	Studie hvězdy (Star study)				

Zdroj: Upraveno CESES, původně dle Stokes: 23, 25, 26.

V knize s názvem *Inventura hodnot* (2009), která výše zmíněné výzkumy shrnuje, doporučují autoři vystoupit z metodologické rozvolněnosti kvalitativních výzkumů a postupně se pokusit o vývoj a ověřování kompatibilních specifických metodologických postupů pro zkoumání nabídky hodnot jednotlivými médii (např. tak, jak

jsou běžné ve zkoumání sledovanosti médií)⁸. Už proto, že média představují jeden z rozhodujících socializačních mediátorů. A také proto, že jejich působení je spojeno s řadou mýtů a předpojatostí (Prudký a kol., 2009: 134).

V přístupu k výzkumu hodnot a médií pak výzkumníci CESES rozlišují dvě základní roviny:

- zachycení a prezentaci hodnot v médiích samotných;
- vnímání a přijetí či odmítnutí hodnot publikem (diváky, posluchači, čtenáři).

„Právě pokusy o třídění metod výzkumu hodnot v médiích jsou jedním z prvních kroků na cestě k utváření standardizovaných výzkumných nástrojů,“ uvedl v rozhovoru na půdě fakulty sociolog Libor Prudký.

Pro nejčastěji protežovaného teoretika v oblasti médií, profesora sociologie na Univerzitě v Cambridge, J. B. Thompsona nejsou ani tak důležité jednotlivé empirické výstupy, ale jakási schopnost včas rozpoznat společenský dopad nově vznikajících komunikačních a informačních sítí a přijmout individuální pocit odpovědnosti – a v současném globalizovaném světě dokonce i odpovědnosti za lidstvo jako celek a za svět, který lidé společně obývají. „A právě tento pocit odpovědnosti,“ tvrdí Thompson, „by mohl alespoň zčásti nastolit nový přístup k praktickému a přirozenému morálnímu uvažování, které by se vymanilo z antropocentrických a časoprostorových omezení tradičního pojetí etiky.“ Mohlo by jít o uvažování, které by si dokázalo vybudovat přijatelně soudržný vztah k realitě stále více propojeného světa (Thompson, 2004: 210).

V knize *Média a modernita* (2004) zároveň její autor kajícíně přiznává, že žádná, byť sebelepší, sociologická analýza není schopna

■■■■■■■■■■

⁸ Existuje přirozeně celá široká škála nástrojů na měření sledovanosti médií. Největší pozornost je podle údajů agentur věnována měření sledovanosti televize pomocí takzvaných peplemetrů. Rating se může měřit i pro časové úseky. Lze měřit jednotlivé pořady nebo reklamu. Měření sledovanosti médií v České republice provádí například společnost Mediaresearch, kde najdeme veškeré podrobnosti a způsoby měření sledovanosti v oblasti tištěných médií, rádia, televize a internetu.

dobrat se širších důsledků, které tato postindustriální doba přináší. Hovoří tak vlastně v duchu Baumanových pesimistických předpovědí (přestože to na některých stránkách knihy popírá) o jakési neviditelné ideologii, která je prakticky nekontrolovatelná, je zabudována do způsobu fungování systému a jeho kulturní reprodukce, jejíž součástí je i svět médií a nestále rostoucí mediální průmysl (srov. Bauman, 2008: 16).

Kromě Thompsonova analyticko-syntetického přístupu, který využívá přirozeně i celá řada dalších (neméně významných) mediálních teoretiků⁹, je třeba podrobněji zmínit také procesy mediatace společnosti (např. Schulz, 2004) a již výše uvedený koncept nastolování agenda setting (McCombs and Shaw, 1977), kde vycházíme z předpokladu, že masová média mají schopnost formovat postoje, určovat hlavní priority témat a předem stanovují, které otázky jsou v dané době důležité. Často citovaným problémem v odborné literatuře zůstává i nadále takzvaná Habermasova teorie o společnosti zbavené autonomie, jež neplní své původní poslání. Důvody spatřuje německý filozof a sociolog Jürgen Habermas především ve vývoji postmoderních společností, kde organizované zájmy korporací spolu se státním monopolem omezují aktivity veřejné sféry. Veřejnost bývá odsunuta do role pouhých pozorovatelů a její schopnost cokoli měnit slábne (Habermas, 2000: 13, 319).

Teorii krize postmoderní společnosti popsala i celá řada dalších autorů (např. Daniel Bell, Ulrich Beck, Marshall McLuhan, William Gibson či Alvin Toffler) – ve všech teoriích hrají masová média důležitou, či přímo primární roli. Habermasovy (a přirozeně i jiné) teorie pak procházely (a neustále procházejí) revizí i palbou nemilosrdné kritiky. Nejčastěji se polemizuje s pojetím vývoje původní buržoazní veřejné sféry, která se jeví jako příliš idealizovaná, potíže bývají s ana-

⁹ V analyticko-syntetickém přístupu členíme objekty na části, ale vnímáme je a hodnotíme i v rámci celku. Pracují tak téměř všichni mediální teoretici (viz níže), protože se deklaruje, že empirický výzkum stojí v popředí (Jiráč, Köpplová, 2003: 160). Metoda může zahrnovat téměř všechny dosud jmenované přístupy: kvalitativní i kvantitativní, biografický, narativní či fenomenologický výzkum.

lýzou praktických a morálních zkušeností, s pojetím demokracie či s nedostatečnou znalostí moderní mediální komunikace (Habermas se narodil v roce 1929). Diskuse doposud trvá. Nevyústila v žádný uspokojivý závěr i proto, že zatím nedošlo ke shodě týkající se informační role, kterou by měla současná média ve společnosti hrát. Kritici tradičních metod zdůrazňují, že tyto přístupy jsou příliš výrazně zakotveny v koncepci zdůrazňující individuální přístup (Curran, 1991, in Jiráček, Říchová, 2000: 142), anebo příliš lpí na roli veřejnoprávního média. John B. Thompson se kromě jiného problematizuje také pojetí diskurzivní etiky, vyčítá Habermasovi nedostatečný výklad buržoazní veřejné sféry a táže se, proč by principy, jež se kdysi objevovaly v buržoazní veřejné sféře, měly mít význam i pro naši současnost (Thompson, 2004: 207). Jiní autoři se k Habermasovu přístupu stavějí s poněkud větším pochopením, přičemž nejčastěji pochybují o tom, zda má smysl snažit se budovat morální a politickou teorii na principu racionální shody, pokud existuje taková četnost hodnotících a výkladových úhlů pohledu, příznačných pro současnou moderní společnost (srov. Curran, 1991, in Jiráček, Říchová, 2000: 142–143).

Pokud bychom se v tomto bodě vrátili k již zmíněným definicím veřejné politiky, která se prezentuje jako moderní interdisciplinární obor zahrnující velmi širokou škálu přístupů, měla by v konečné fázi vracet občany do režimu mediovaného politického diskurzu a nedovolit jejich vytlačování z politické komunikace. Mohla by se pokusit rovněž o zmíněný princip racionální shody v oblasti morální a politické teorie (viz dále v textu o hodnocení normativních modelů ve veřejné politice). Z Habermasova návrhu totiž vyplývá, že norma je platná či správná (*richtig*) nebo že instituce je legitimní jedině za předpokladu, že o takové normě či instituci může otevřeně a bez jakýchkoli omezení diskutovat každý, koho se jejich existence dotýká, a že výsledkem takové diskuse bude souhlas všech zúčastněných (Thompson, 2004: 207). Úkol nereálný, míní Thompson, nikoli však nemožný, dodává Curran.

Je zcela jisté, že bychom v současné době našli celou řadu obecně platných norem „ve veřejném zájmu“, o kterých vůbec neuvažujeme, jsou nám přirozeně blízké, někdy je dokonce považujeme za jistou vymoženost civilizace nebo za obyčejnou lidskou slušnost, vzájemně